

פירוש הרשב"ץ מכת"י ל'יום יוצאה כלת עדנים' פיוט לחג השבעות מאת רבי זרחיה הלווי 'בעל המאור'

פרק ו'

ר' שמעון בן צמח דוראנו¹, 'גדול המורים' כפי שנקרא בפי החיד"א במקומות רבים, נולד בחודש אדר שנת קכ"א, ונפטר בשנת ר"ד באלג'יר בהיותו בן פ"ג, כשהוא מוריש את כסאו לבנו ר' שלמה, הרשב"ש.

רוב שנות צערותו של רבינו עברו עליו באי מירקה הסמוך לספרד. הקהילה במקום שיגשה מבחינה תורנית וגם מבחינה כלכלית. רבותו של התשב"ץ היו אביו ר' צמח, הקדוש ר' יודאל אפרים תלמיד הר"ץ, ר' שם טוב פלקון, וחותנו רבי יונה דיסמיטרי מצאצאי הרמב"ז. רבינו ברוח בגירות קנ"א לצפון אפריקה, ועם עוד כמה תלמידי חכמים ובראשם ר' יצחק בר ששת (הריב"ש) מילאו הגולים החדשניים את רוב תפקידיו הרבנות והדיינות באלג'יריה, והעלו באופן משמעותי את רמת לימוד התורה במקום.

מלבד ש"ת התשב"ץ על שלושת תלקיו כתוב רבינו עוד אחד עשר ספרים, כולם רשומים בראשימת הספרים שהכין באחרית ימי וצירה לסוף ש"ת התשב"ץ.² הספר העשירי שלו כולל קובץ קונטראסים, אחד מהם הוא פירוש פיוט של רבי זרחיה הלווי (הרוז"ה). ובלשונו: 'ספר עשירי יהיה קדוש לה', הוא קיבוץ קונדריסין נפרדים. ועשיתי כמו חכמי ישראל לתרי עשר, שהם ספרים קטנים ועשאים ספר אחד... ופירוש קצר פיוטים גדולים אשר יסודם רבנים וחכמים גדולים, הוציאום מהמדרשי... ופירוש יום יוצאה כלת עדנים'... במסגרת עבודתו בהקנת המהדורות החדשניות של ש"ת התשב"ץ, חיפשנו בכתביו היד שרידים מהתורת רבינו, חבריו ותלמידיו, ובין השאר מצאנו כתוב יד שבו נמצא ליקוט תשובה מאות חכמי צפון אפריקה³, הכול אוסף תשבות מאות רביינו הרשב"ץ, בנו הרשב"ש, חברי הנadol הריב"ש ותלמידיהם. התברר שני' צג בכתב היד זה הוא פירושו של רבינו לפזמון 'יום יוצאה' מאות הרוז"ה, קונטרס אחד מתוך הספר העשירי שהכין הרשב"ץ בחייו⁴.

הזמן לשבועות 'יום יוצאה כלת עדנים' מאת ר' זרחיה הלווי 'בעל המאור', המספר על מתן התורה ועל הנישואין בין התורה לעם ישראל, נדפס בmahzor מתקנת בספר 'שירות'

¹ עיין על כל האמור להלן במבוא המכיף על התשב"ץ, נדפס בכרך א של ש"ת התשב"ץ מהדורות מכון שלמה אומן שע"י ישיבת שעלבבים ומכוון ירושלים, תשנ"ה. פרק זה הינו תימצאות של כמה נקודות עיקריות מתוך הנ"ל. במבוא לכרך האחרון יתוספו בעז"ה דברים שהתחדשו תוך כדי הכנת הכריכים הנוספים.

² עי' במבוא הנ"ל עמ' 49 ואילך, בעיקר עמ' 52, ובהערות שם.

³ כת"י לונדון 574 מס' 5792 ס' צג.

⁴ פירוש זה מופיע גם בכת"י שwon 671 עמ' 150; כת"י שwon היה גם לפני עורך ספר 'שירות המאור' וראה להלן, אך לא עמד בפניו כת"י לונדון.

המאור' (ו-ט תשמ"ד) עמ' 102-99, ומשם העתקנו את נוסחו עם הניקוד (בשינויים קלים).
זהו שיר בן תמש בתים, ובכל צלע שבע הברות. ראש הบทים ולהוציא את הבית הראשון
הם אקרוסטיכון של 'ארחה'. כל בית מסתיים בתיבות 'עדות ה' נאמנה'. העתקתי את
נוסת הפירוש מכתב היד הנ'יל, והוסףתי מעט הערות והפניות וצינויים מקובל.
ישר כה לרבי יואל קטן שליט"א, מנהל מכון שלמה אומן - שלוחת מכון ירושלים
בישיבת שעלבום ועורך 'המעין', על עוזתו הרבה, ועל כל עבודתו הנמרצת בהכנת
המחודשה החדשה של ש"ת התשב"ץ השלם. הדברים מובאים לזכרו ולכבודו של פרופ'
מרדי ברויאר ז"ל, מייסד 'המעין' ועורכו הראשון, שהכבוד לתפילה ולפיוט על צורותם
ותוכנם היו חלק בולט בעבודת ה' שלו. תנצב"ה.

יומן יצאה בלהת עדנים, לששים רבאות חתנים; בצבאות ארלי מיעונים,
ורכב אלף שנאנים; מרוקחת בשמות זוגים, וכל ביתה לבוש שניים;
יומן יצאה בלהת עדנים. המשיל תורה לכלה, כי כן נהגו הפייטנים להמשיל מתן
תורה ליום חתונה, ויצא להם מדורש רז"ל בסוף תענית⁵ ביום חתונתו זה יום מתן
תורה. וכן תרגום של עשרה הדברים⁶ ממשיל זה המשיל, כי הכל היא התורה ואביה
הקב"ה והחתן ישראל.

לששים רבאות חתנים, הם ישראל והוא מליצה יפה, כליה אחת לשישים ריבואות
חתנים, אבל כולם היו כאיש אחד חברים, שבכל המסעות נאמר⁷ ויחנו ובمعدן הר
סיני נאמר⁸ ויחנו שם ישראל כולם כאיש אחד לקבל התורה, כאילו לא נישאת זאת
הכליה אלא לחתן אחד.

בצבאות ארלי מיעונים. שבאו עם ישראל [ו[הקב"ה צבאות המלאכים, כמו
שנאמר⁹ ה' מסני בא זורח משעריך וכו']. ארלי מיעונים הם השמים, כי המלאכים
נקראים ארלאים שנאמר¹⁰ ה' ארלאים צעקו חוצה מלאכי שלום. וכן בלשון רז"ל
נצחו ארלאים את המזוקים, בפרק הנושא¹¹. ומעונים הם השמים, שנאמר¹²
השקייה ממיעון קדש מן השמים. וכן אמרו בפרק אין דורשיין¹³.

ורכב אלף שנאנים. כמו שאמר המשורר¹⁴ רכב אלף רבותים אלף שנאן, הם
המלאכים.

מורוקחת בשמות זוגים. המשיך המשיל לכל היותר מבושמת, וכן אמרו בפרק ר'
עקב בא¹⁵ כל דבר ודבר שיצאה מפי הב"ה נתמלא כל העולם כולם בשמות, שנאמר¹⁶
לחייו כערוגת הבושים מגילות מרקחים, ובדברי הימים בעניין אסא¹⁷ בשמות זוגים
מרקחים, כלומר מניィ בשמות, תרגום ליינה¹⁸ למיניה.
וכל ביתה לבוש שניים. זהו ליווי המשיל הנאמר על אשת חיל¹⁹ לא תירא לביתה

5 דף כו, ב. 6 לא מצאתי. 7 במדבר כא, י. ועוד. 8 שמות יט, ב.

9 דברים לג, ב. 10 ישעה לג, ז. 11 כתובות קד, א. 12 דברים כו, טו.

13 חגיגה יב, ב. 14 תהילים סה, ית. 15 שבת פת, ב. 16 שה"ש ה, יג.

17 דה"ב טז, יד. 18 בראשית א, כד. 19 משלוי לא, כא.

אמונה בחיק אומנו לבנים, שומרה לעם שומר אמונים; היה מקדים באמונה, עדות ה' נאמנה.

זכה בשחר נשקפה, בعلמה לאיש לא נודעה; יعلת החן שנותיה, הי אלפים ארבעה; ומאות ארבע ועשרות, ארבע וכפלו ארבעה; עדנה לה

משלג כי כל ביתה לבוש שנים, וכן ישראל היו לבושים מכלול מבית מצרים, כמו שנאמר ביחסקאל²⁰ ואלבישך רכמה, ונאמר²¹ ועוד עדי, וכחתטאו בעגל נאמר²² ולא שתו איש עדיו עליו.

אמונה בחיק אומן לבנים. התורה הייתה קודם שניתנה אצל הקב"ה כמו הבת המתגדלת עם המגדל אותה בחיקו, כמו שנאמר²³ והיה אצל אמון, ואמרו במדרש חזית²⁴ אמון פדגוג.

עם שומר אמונים. הם ישראל, שנאמר²⁵ פתחו לוי שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים.

היתה מקדים באמנה. כמו שכתו באמנה²⁶ ה' קני ראשית דרכו קודם מפעלי מאז, שקדמה לעולם.

עדות ה' נאמנה. בעדותה, שהוא אל הוא היוצר.

1234567 אורה

זכה בשחר נשקפה. המשיל המשל ליופי הכללה, שנאמר²⁷ מי זאת הנשקפה כמו שחר.

וכן בعلמה לאיש לא נודעה. שהיו בתוליה קיימים, וגם התורה זה היה תחילת נישואיה שלא ניתנה לשום אומה אלא לישראל, ואףלו לאברהם לא ניתנה, אלא שהוא קיים התורה מעצמו²⁸.

יעלת החן שנותיה. היא התורה, שנאמר בה²⁹ אילת אהבים ויעלת חן על לומדיה, כו פירשו חז"ל בכתובות בפרק המדריך³⁰, (והפשיט) [והפשיט] המשילה ליפות שבחיות הטהורות.

והיו שנותיה ארבעת אלפיים וארבע מאות וארבעים וארבע. כי נבראה קודם לעולם אלפיים שניה³¹, שנאמר³² והיה אצל יום יום, שני ימים, ויום של הקב"ה אלף שנים, שנאמר³³ כי אלף שנים בענין כיום, כמ"ש בב"ר³⁴ ובמדרש חזית³⁵, וצא וחשוב שנות הראשונים עד מתן תורה תמצא אלפיים שני תמי"ת, והסימן בחמ"ת גאולים כי אז נגalo.

20 ט, י. 21 יהזקאל ט, א. 22 שמוט לג, א. 23 משליח, יד.

24 בראשית רבבה פרשתא אתא, ילקוט שמעוני משליח רמז תתקמבל. 25 ישעה כו, ב.

26 משליח, כב. 27 שה"ש ו, י. 28 יומה כה, ב. 29 משליח, יט.

30 דף עז, ב. 31 ראה בש"ת התשב"ץ ח"ג סי' רמח, שמאפרש שורה זו.

32 משליח, ל. 33 תהילים צ, ד. 34 לא מצאתי. 35 בילקוט שמעוני רמז סו.

וְעוֹד לֹא בָּלְתָה, כִּגְפֵנוּ בָּנוּ אֶל גַּטְעָה; שְׁלִישִׁה כְּמוֹ אֲחַלְמָה, בְּטוּר הַשְׁלִישִׁי
גַּקְבָּעָה; בָּיוֹם שְׁלִישִׁי בָּירָח שְׁלִישִׁי, לְעֵם הַשְׁלִישִׁי גַּסְעָה; וְעַל יַד שְׁלִישִׁי
גַּתְנָה, עֲדֹת ה' נָאָמְנָה.

ראשית דרכי אל מاز, קניית קדם מפעליו; גנוזה תשע מאות ושבעים,
ו ארבעה דור בצלליו; דור נבל בעלה נבל, וכליה כיילו וכל בילו; עד לא שם

וליפוי המשל אמר אל תחשבו כי לרוב שנותיה הזקינה הרבה, לא, אבל עדנה לה
ועוד לא בלטה, כלשון הכתוב³⁵ אחרי בלוטי הייתה לי עדנה.

כגן גן אל גנטעה. כי עצי גן עדן, לאחר שנרד אDEM הראשון שם לא נעבדו
ולא נזמרו ולא הזקינו, לפי שהם מטע ה'. וכ"כ הרמב"ן ז"ל בפרשת בראשית³⁷. והיה
שם גפן, כי כן כתיב³⁸ ויטע ה' אלוקים וגוי כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל, ובפרק
כיצד מברכין³⁹ אמרו שהעץ שאכל ממנו אדם הראשון היה גפן.

שלישיה כמו ואחלמה. היא משולשת, תורה נביאים וכותבים, או מקרא משנה
ותלמוד, כמו האבן הטובה שהיתה שלישית בטור שלישי, שנאמר⁴⁰ והטור השלישי
לשם שבו ואחלמה. כן ענייני התורה משולשים, כמו שדרשו בפרק רבי עקיבא⁴¹ בדין
דיבב אוריאנו תליתאי לעם תליתאי, הם כהנים לויים וישראלים, בירח תליתאי זה
סיוון שנאמר⁴² בחדש השלישי, וביום תליתאי, שלישי להפרשה, על ידי תליתאי משה
שהיה שלישי לאחיו אהרן ומרים.

הנוסח היא ביום שלישי בירח שלישי, לא לירח שלישי, כי לא ניתנה בשלישי
לחודש אלא בשלישי להפרשה.

ראשית דרכי אל מаз. כמו כתוב⁴³ ה' קניי ראשית דרכו קדם מפעליו מاز,
ופסוק הוא, כי הוא ראשית דרכי אל, באיוב⁴⁴.

גנוזה תשע מאות ושבעים, וארבעה דור בצלליו. בפרק רבי עקיבא⁴⁵ אמרו מלאכי
השרת, רבש"ע, חמודה גנוזה לפניו מתקע"ד דורות אתה נותנה לבשר ודם. וכן נזכר
מנין זה בזבחים פרק פרת חטא⁴⁶. וזה נתרפץ בפרק אין דורשין⁴⁷ ובב"ר⁴⁸, שכן
אמר דור⁴⁹ דבר צוה לאלף דור, התורה נתנה לאחר אלף דור, פירוש מאDEM הראשון
עד משה כ"ז דורות, ואotton מתקע"ד שנה שנשארו לתשלום אלף דור נאמר עליהם⁵⁰
אשר קמטו ולא עת, שהקב"ה הכריתם קודם שנברא העולם לפי שעמידים להיות
רשעים, ועמד הקב"ה ושתלו בכל דור ודור, והם עזיז פנים. וזהו שאמר⁵¹ נבל בעלה
نبל.

36 בראשית יח, יב. 37 פרק ב פסוק ח. 38 בראשית ב, ט.

39 ברכות מ, א; סנהדרין ע, א. 40 שמוטת כת, יט. 41 שבת פח, א.

42 שמוטת יט, א. 43 משליח, כב. 44 מ, יט. 45 שבת פח, ב.

46 דף קטג, א. 47 חגיגת יג, ב - יד, א. 48 בילק"ש איוב רמז תתקח, כב.

49 תהילים קה, ח. 50 איוב כב, טז. 51 ישעה סד, ח.

ארץ וחויצות, ולא מתח חוג אהליו; היתה שעשוים יום יום, לו ותתצב עליו; משחחת לפניו בכל עת, בכת מלך רב בהיכליו; יפה וברה כלבנה, עדות ה' נאמנה.

שוקה בתמר קומתה, באשכילות לה שדים; מדה כמדת העולם, שלושת אלפיים ומאותים; באה להתלונו באורד, חצי אמה ומאותים; באפריוו וכלה כלו וכלו, ופסק הוא ישעה⁵² וכלו כלו רעים בצרי ה'*. כלו הוא בחיריק, כייל, שנאמר⁵³ ולכילי לא יאמר שוע. ושאר הבית מבואר.

שוקה בתמר קומתה. המשיל המשל ליפוי הכליה, שנאמר⁵⁴ זאת קומתך דמתה לתמר ושדייך באשכילות, והם ב' תורות, וכמ"ש ז"ל בפרק כיצד מעברין⁵⁵ מה הדד הזה כל-זמו שהתינוק משתמש בו מוצא בו חלב, כן דברי תורה כל זמו שאדם הוגה בהן מוצא בהם טעמיים.

מדה כמדות העולם. מדה במפיק ה"א, כי כן הוא בפסוק⁵⁶ ארוכה הארץ מדה, והיא כמו מדתך.

שלשת אלפיים ומאותים. זה נתפרש בשני עירובין⁵⁷, ולמדו זה ממה שכותב בזכריה⁵⁸ אני רואה מגילה עפה ארכה עשרים באמה ורחבה עשר באמה, ועל זאת המגילה אמר יחזקאל⁵⁹ והיא כתובה פנים ואחור, וזאת היא התורה. ואלו האמות הם אמות גדולות שביהן נמדד העולם. ופירוש עפה כפולה מתרגומים⁶⁰ וכפלת ותעופ, ונדפסת' לה מכפלתה תהיה עשרים בעשרים. וכך קלפת לה כמו שמקלף העור לשנים, כדי שייהי הכתב וכלו [כולו] שייהי פנים ואחור לצד אחד, כמה הוא ארבעים בעשרים, שהס בתשובות שמונה מאות. והעולם אינם אלא חצי האמה, שנאמר⁶¹ ושמים בזרת תכו, זורת הוא חצי אמה. וכשתחלק כל אמה מאלו השמונה מאות לחצי אמה מרובעת תתחלק כל אמה לד' חלקים כזה⁶², וארבעה פעמיים שמונה מאות הם שלושת אלפיים ומאותים. ויש רמז בזוה שהעולם נברא ב"ב נתיבות חכמה⁶³, ולזה התחלת התורה בבב"ת והשלימה בלם"ד, וכשתכפול זה המני על עשרת הדברים יהיו שלושת אלפיים ומאותים.

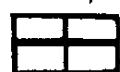
וליפוי המשל אמר שעם גודלה באה להתלונן במקום צר הוא הארון, כי שם הוי

52 ישעה לב, ז. 53 שם ה. 54 שה"ש ז, ת. 55 עירובי נד, ב.

56 איוב יא, ט. 57 דף כא, א. 58 ה, ב. 59 ב, י.

60 שמות כו, ט. 61 ישעה מ, יב.

62 יש ציור של ארבע משבצות צמודות, כמו חלוקה של ריבוע לארבע ריבועים קטנים על ידי שני קווים היוצאים מהאמצע של הדפנות.

63 שורה זו התפרשנה בשו"ת הרשב"ש סי' תפ"ו.

מעצֵי לְבָנוֹ, עַשְׂיו עַמּוֹסִי יְרִכִּים; וַיּוֹלֶדֶת מִדְבָּר עַל לֶבֶת, מִבֵּין פָּרֶשֶׁי
פָּנִיפִים; וְשָׁמִים לֹא יִכְילָה, כִּבְזֹז וְשָׁמֵי שָׁמִים; וְאָם שָׁבֵן אָהָל וְחַנָּה, עֲדוֹת
ה' נָאָמָנָה.

יה' הנחילה לעם חישוקו, כי חפש למעו צדקתו; תוצאות שדי להאכילו, וربש
סָלָע להניקו, וברתקו מעלה, מעל גביו הרחיקו; עוד ישלח פドות
מעבדות, וטיבו הענק יעניקו; להלבישו בגדי ישע, ישלח להסיר את שקו;
ויראה לפניו במעו, קדשו ולא יגרא חקו; שלוש פעמים בשנה, עדות ה'
נאקנה.

اللוחות שיש בהם عشرת הדברות שעשו ישראל, שקראמ ישעה⁶⁴ העמוסים מני בטן.
ולשון **עמוסי ירכיס** הוציאו מראשו מסנהדרין⁶⁵ **עמוסי ירכיס** (נחשון, קלומר בניו).
והארון מדתו היותר גדולה הייתה⁶⁶ אמתים וחצי ארכו, ושם היו הלוחות, שהייתה הארץ
הקטן מקיף בשיעורו על התורה שהיא יותר גדולה מהעולם, יש לו קצר דמיון לפיה מה
שביארו הפילוסופים שהגשים בעל שיעור מתחלק בגשמי אין להם שיעור.
וילדה הוא הב"ה. ופסוק הוא בדניאל⁶⁷ ומביאיה והילדה.

מדובר על לבה, שנאמר⁶⁸ ודברת אתך מעל הכפורת, שצמצם שכינתו שם, ואע"פ
שהשמות ושמי השם לא יכולו, כמו שלמה ע"ה⁶⁹ הנה השמות ושמי השם
לא יכולו אף כי הבית הזה אשר בניתי, כמו שנזכר בב"ר פרשת יה רקיע⁷⁰.
יבילו כמו יכולו סבל, **נלאיתי**⁷¹ הכל נלאיתי⁷² הכל, ושניהם בירמיה, עניין
נלאיתי נשוא בישעה⁷³.

ואף על פי שחנה כבudo במשכו, זהו שאמר ואם שכן אהל וחנה, פסוק הוא
בתהילים⁷⁴ **אهل** שכן באדם. ויהיה הפירוש ואע"פ שכן אهل, שכונה לבני ישראל
לבנות אهل וחנה בתוכו. ויהיה שכן יוצא, שכינן אל האוהל וככבודו חנה בתוכו.

וכדי הוא הפيوוט הזה לפרש ולתקן כל מה שאפשר. והשאר מבואר ישר.
על"ל ז"ל.

64 מו, ג. 65 ז"י ב, א. 66 שמות ה, י. 67 יא, ג.

68 שמות כה, כב. 69 מלכים א, ח, כז; דברי הימים ב, ה, ית. 70 פרשה ד אות ד.

71 ירמיה ו, יא. 72 ירמיה כ, ט. 73 א, יד. 74 עת, ס.